

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

TLHAHLOBO YA SELEMO LE SELEMO YA NAHA

KEREITI 2

SESOTHO PUO YA LAPENG

SETE 1: 2012 MOHLALA

MASUPATSELA A TSHEBEDISO YA MEHLALA YA TEKOLO YA SELEMO YA NAHA (ANA)

1. Tjhebokakaretso

Tekolo ya selemo ya Naha (ANA) ke tekolo e akaretsang ya tsebo le bokgoni tseo baithuti ba lebelletsweng hore ebe ba di fihletse sehlopheng ka seng ho tloha ho sehlopheng sa 1 ho isa ho sa 6 le 9. Ho tshehetsa tekolo ya bona ya sekolong le ho netefatsa hore baithuti ba ba le boitshepo bo hlokehang hore ba be le seabo se atlehileng ditekolong tsa mapomelo, dihlopha tsa ba sebetsanang le thuto mmoho le ditsebi tsa thuto di ile tsa rala mehlala ya dipotso tsa ditlahlobo tseo matijhere a ka di sebedisang dithutong tsa bona tsa Dipuo le Dipalo. Mehlala ena ya dipotso tsa ditlahlobo e ile ya ralwa hodima mosebetsi wa kharikhulamo o akaretsang dikotara tsa 1, 2 le 3 tsa selemo sa sekolo mme paterone ya ANA ya tlhahlobo, ke keketso ya tekolo ya ka sekolong eo baithuti ba tshwanetseng ho e etsa ba sa kgaotse, empa mehlala ena ha e nke sebaka sa ditekolo tsa ka sekolong.

2. Moralo wa mehlala ya dipotso

Mehlala ena e reretswe ho bontsha mekgwa kapa ditsela tse fapaneng tsa ho lekola bokgoni kapa tsebo. Mohlala, semelo sa tsebo kapa bokgoni bo ka hlahlojwa ka dipotso tseo moithuti a kgethang karabo ho tse ngata tseo a di filweng, kapa ho araba ka polelo e batlang hore baithuti ba ngole karabo e kgutshwane kapa seratswana. Mefuteng e meng ya dipotso e ka ba moo baithuti ba tshwanetseng ho kopanya ka mela mantswa kapa dipolelo tseo ho fanweng ka tsona, ho qetella dipolelo kapa dipaterone, ho bontsha dikarabo tsa bona ka ditshwantsho, jj. Ka hoo, haeba matijhere le baithuti ba fumana mehlala e mmalwa ya dipotso tse radilweng ka mekgwa e fapaneng empa di batla ntho e tshwanang, ba utlwisise hore sena se entswe ka boomo mme baithuti ba tshwanetse ho araba dipotso tsohle tsa mehlala. Ho hlahisa baithuti mefuteng kapa mekgweng e fapaneng ya ho botsa dipotso ho ba neha boitshepo bo hlokehang hore ba tobane le ditlahlobo.

3. Dikamano le dithusathuto tse ding tsa ho ithuta le ho ruta

Bakeng sa kgokahanyo ya ditema le dipotso e hlokehang, mehlala e meng ya ditema le dipotso e hokahantswe ka boomo le dibuka tsa tshebetso tse dumellanang le sehlopha ka seng. Hape e tsamaelana le ditlhoko tsa Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha Dihlopha tsa R ho isa ho 12 (NCS), diphelelo tsa Kharikhulamo le Setatemente sa Tsamaiso ya Tekolo (CAPS) bakeng sa dihlopha tse amehang, le Prothokholo ya Naha ya Tekolo. Mmoho ditokomane tsena le tse ding tseo sekolo se ka di hlahisang, di aha motheo wa bohlokwa wa disebediswa ho thusa matijhere ho rala dithuto le ho tsamaisa tekolo ya molao (tekolo ya ho ithuta).

4. **Kamoo mehlala e ka sebediswang kateng**

Le ha mehlala ya sehlopha le thuto di bokelletswa e le sehlopha se phethahetseng titjhere ha e a tlameha ho neha barutwana pokello ena yohle ho araba dipotso kaofela ka nako e le nngwe. Titjhere e tshwanetse ho hlwaya mehlala ya dipotso tse amanang le thuto e reretswang nako e beilwang. Mehlala ya dipotso ya tlhahlobo e kgethilwang ka hloko, kapa sehlopha sa dipotso se kgonehang, se ka sebediswa mekgahlelong e fapaneng ya ho ruta le ho ithuta ka mekgwa e latelang.

4.1 Mathomong a thuto e ba tlhahlobo ya sesosa ho lekola matla le bofokodi ba baithuti. **Patlisiso** e tshwanetse ho latelwa kapele ke **tlaleho ya hore baithuti ba sebeditse jwang** le ho rala **dithuto tse nepahetseng** ho hlaola bofokodi bo hlhahetseng le ho matlafatsa seo baithuti ba se kgonang. Tlhahlobo ya patlisiso e ka fanwa e le mosebetsi wa hae e le ho boloka nako ya ho ithuta ka sehlopheng.

4.2 Nakong ya ho ithuta ka ho fanwa ka ditlhahlobo tse kgutshwane tsa tsebiso ho bona hore na baithuti ba utlwisisa tsebo le bokgoni boo ba bo rutwang le ho etsa bonnete ba hore ha ho moithuti ya sallang morao.

4.3 Qetellong ya thuto kapa thuto tse mmalwa, ho ka ba le tlhahlobo e akaretsang ho bona hore na baithuti ba utlwisitse seo ba se rutilwang le hore na ba ka feela ba sebedisa tsebo le bokgoni boo ba ithutileng bona. Baithuti ba tshwanetse ho fumana tlaleho kapele ha titjhere a ntse a nahana hore na ho na le dikarolo tsa thuto tse tshwanetseng ho phetwa ho matlafatsa tsebo le bokgoni bo itseng.

4.4 Mekgahlelong yohle baithuti ba tshwanetse ho rutwa mekgwa e fapaneng ya tekolo kapa ya ho botsa dipotso, mohl., ho araba dipotso moo moithuti a kgethang dikarabo tse nepahetseng ho tseo a di filwang (MC), ho araba dipotso tse se nang karabo e le nngwe (OE) kapa ho araba dipotso tsa boikgethelo (FR) le ho araba dipotso tse batlang karabo tse kgutshwane, jj.

Le ha tlhahlobo tsa patlisiso le tsa tsebiso di ka ba kgutshwane ho ya ka lenane la dipotso, tlhahlobo e akaretsang e kenyeletsa dipotso tse ngatanyana, le ho botsa dipotso tse etsang tlhahlobo e phethahetseng ho ya ka mosebetsi o seng o phethilwe nakong eo ho fanwang ka tlhahlobo. Ntho ya bohlokwa ke ho etsa bonnete ba hore baithuti ba fumana boikwetliso bo lekaneng ba ho araba dipotso tsa tlhahlobo tse felleltseng tsa mofuta wa paterone ya ANA.

5. **Memorandamo kapa lesupatsela la ho araba dipotso**

Ho fanwe ka mehlala o totobetseng wa karabo tse lebelletsweng (memorandamo) bakeng sa mehlala ka mong wa dipotso tsa tlhahlobo mmoho le bakeng sa paterone ya dipotso tsa ANA. Matitjhere a hlokomele hore memorandamo o keke wa phethehala ka hohlehohle. O ka fana feela ka tsela e phatlaletseng ya dikarabo tse lebeletsweng, mme matitjhere a tshwanetse ho fatisisa le ho putsa dikarabo tse amohelehang le mofuta e meng ya dikarabo tsena tseo baithuti ba faneng ka tsona.

6. **Phethahatso ya kharikhulamo**

Ho bohlokwa hore kharikhulamo e phethahatswe ka botlala dihlopheng kaofela. Mehlala ya sehlopha ka seng hammoho le thuto, ha di a emela kharikhulamo ka kakaretso. Empa di hlwaya tsebo le bokgoni ba bohlokwa, le hona bakeng sa mosebetsi wa kotara tsa 1, 2, le 3 tsa selemo sa sekolo. Potlako ya

mosebetsi o tshwanetseng ho etswa ho ya ka dikotara tsa sekolo e hlakisitswe tokomaneng e nepahetseng ya CAPS.

7. Qetello

Morero wa Lefapha ke ho phahamisa maemo le boleng ba tshebeletso ya baithuti bokgoning ba bohlokwa ba ho bala le ho ngola le dipalo. ANA ke sebetsa se seng seo Lefapha le se sebedisang ho disa hore na tshebeletso ya baithuti e a ntlafala, ha e fetohela kapa e a theoha na. Mabatowa le dikolo di lebeletswe ho tshehetsa matijhere le ho ba fepela ka disebediswa ho ntlafatsa katleho ya ho ithuta le ho ruta dikolong. Ka ho sebedisa mehlala ya ANA e le karolo ya disebediswa tsa bona tsa ho ruta, Matijhere a tla thusa baithuti hore ba tsebe le mekgwa e fapaneng ya tekolo. Tshebediso e nepahetseng ya mehlala ena e tla thusa baithuti ho kotula le ho bopa boiphihlelo bo nepahetseng ho ithuta ka katleho le ho sebetsa ka matla ho feta ditlahlobong tse latelang tsa ANA.

1. **Bala seratswana sena mme o arabe dipotso tse latelang.**

Ntswaki o a kula, o tshwerwe ke mala. A tsoha hoseng a lla ha bohloko. Mme wa hae a mo nka, a mo isa ngakeng. Ngaka ya mo hlaba ka nalete. Eitse kamora moo, a ikutlwa a le betere.

1.1 Ke mang ya kulang?

1.2 O ne a tshwerwe ke eng?

1.3 Mme o ile a mo isa kae?

1.4 Ngaka e ile ya mo etsa eng?

1.5 Hlahlamanya diketsahalo tsa pale ka ho ngola dinomoro: 1, 2, 3 ka mabokoseng.

Setshwantsho	Nomoro

1.6 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho etsa letshwao la **X** ka lebokoseng.

Ngaka e ile ya mo hlaba ka:

A	lesiba	
B	nalete	
C	ntja	

1.7 Ngola **Ee** kapa **Tjhe**.

Mme o ile a mo isa sekolong.....

1.8 Tlatsa dikgeo dipolelong tse latelang ka mantswe ana:
kula; nalete; mme

a. .... o ile a mo isa ngakeng.

b. Ntswaki o ne a .....

c. Ngaka e mo hlabile ka .....

2. **Kgetha mantswe a tshwanang ka morethetho serapaneng
mme o a sehele mola.**

2.1 Kgomo ya nkgono e kgunou e kgasa ka hara kgarese ya
morena.

2.2 Etsa polelo ka medumo ena:

a. kg .....

.....

b. ts .....

3. Tlatsa dikgeo dipolelong tse latelang, ka mantswe ao o a
fuweng: ntate, ngola, baeti

a. Kgomo ya ..... e tshwana.

b. Bana ba sekolo ba ..... tlhahlobo.

c. .... ba palame bese.

4. **Sehella karabo e nepahetseng ka hara masakana.**

Kgomo ya nkgono e (letsatsi; tshweu; thaba).

5. **Tlatsa lentswe le siilweng polelong ena: rahile; tletse; kula.**

Kgothatso o ..... haholo.

6. **Kenya matshwao a puo a loketseng polelong ena.**

maletsatsi o dula Lesotho lerato yena o dula Gauteng.

.....
.....

7. **Arohanya polelo ena ka ho sebedisa matshwao a puo a nepehetseng.** Mme o a dila, o kga metsi ka nkgo.

.....

8. **Kopanya letshwao la puo le lebitso la lona ka mola.**

	Letshwao	Lebitso
a.	●	Letshwao la potso
b.	,	Kgutlo
c.	?	feelwane

9. **Fana ka mabitso a mefuta e meraro ya matshwao a puo.**
- a. ....
- b. ....
- c. ....

10. **Hlalosa matshwao ana a puo ka ho kgetha mantswe a nepahetseng ho ana :**

kgutla; ema; kgefutsa, tsamaya.

- a. Kgutlo e re .....
- b. Feelwane e re .....

11. **Kgetha mantswe a qetellang ka -ng seratswaneng sena.**

Maobane re ne re ile toropong. Ausi a re rekela dipompong. Ha re kgutla ra ya moo re bapallang teng.

- a. ....
- b. ....
- c. ....

12. **Kenya sehlongwathao -ng mantsweng ana.**

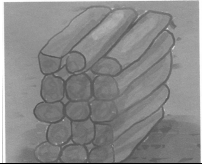

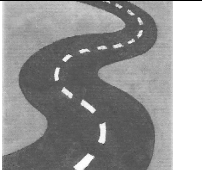
- a. sekolo .....
- b. pompo .....
- c. sedibe .....

13. **Bopa mantswe a mabedi a nang le sehlongwanthao-ng.**
 a. ....
 b. ....
14. **Lokisa polelo ena ka ho sebedisa sehlongwanthao lebitsong.**
 Maobane re ne re ile toropo.
 .....
15. **Iketsetse polelo o sebedisa sehlongwanthao: -ng.**
 .....
16. **Bala seratswana o ntano araba dipotso tse tla latela.**

Ka tsatsi le leng letsatsi le ne le tj hesa haholo. Banna ba motse ba tswa ka bongata ba bona ba kopane le basadi ba bona. Ba ne ba ilo tj heka taemane.

- 16.1 Ke bomang ba neng ba tswile ka bongata?
 .....
- 16.2 Letsatsi le ne le le j wang mohlang oo?
 .....
- 16.3 Ba ne ba kopane le bomang?
 .....

17. **Nyalanya setshwantsho le lebitso la sona ka mola.**

	tsebe
	tsela
	patsi

18. **Etsa polelo ka medumo ena.**

a. ts .....

b. kg .....

19. **Kenya medumo ena dikgeong tse siilweng.**

kg; ts

a. Ka .... atsi le leng ho ne ho tj hesa.

b. Ntate o na le .... omo tse pedi.

20. **Kgetha karabo e nepahetseng ka ho etsa letshwao la X ka lebokoseng la yona.**

Bashenyana ba raha ...

nkgo	pula	bolo

21. **Kgetha ditlhaku tse kgolo seratswaneng ka ho etsa didikadikwe ho tsona.**

Johannesburg ke motsemoholo wa Gauteng. Batho ba teng ba bangata haholo. Ntate Moeketsi o sebetsa teng. Le bana ba hae ba rata motse ona.

22. Nyalanya tlhaku e kgolo le e nnyane ka mola.

K	s
R	k
S	r

23. **Arola mantswe a polelo ena ka ho siya dikgeo tse lokelang.**

Banana ba bina mmino o monate.

.....

24. **Ngola polelo ena hape. O qale ka tlhaku e kgolo.**

lebina ke mosuwehlooho wa sekolo.

.....